

Pospíšil, Ivo

Daleká cesta má...

Opera Slavica. 2005, vol. 15, iss. 3, pp. 58-60

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117512>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

izdajah Prešernovih Poezij. **Luka Patljak** interpretira globino Prešernovega genija v okviru lastne prevajalske prakse pri prevajanju v hrvaščino. Zadnji prispevek, predvsem kulturnozgodovinski diskurz **Wilhelma Bauma**, je o recepciji Prešerna v Avstriji.

Zbornik zajema prispevke najpomembnejših literarnih zgodovinarjev o slovenskih književnosti iz Evrope, prinaša mnoge nove in izvirne prispevke, predvsem kar se tiče razmerja med Prešernom in drugimi ustvarjalci in dopolnjuje vprašanja vplivologije. Nekateri prispevki so provokativni in s tem upravičeno rušijo stereotipne predstave o Prešernu, saj vemo, da se je France Prešeren v 20. stoletju spremenil v mitično osebo. Pomembna literarnozgodovinska spoznanja v tem zborniku na novo utemeljujejo in dopolnjujejo znanstveno polje spoznanj o velikem romantiku Francetu Prešernu in o slovenski romantiki na začetku 21. stoletja.

Alenka Jensterle-Doležalová

Daleká cesta má...

Мельниченко, И.: «Далека путь моя, та марний поклик...» Творчість Карла Гінка Махи в контексті чеського и європейського романтизму 20-40-х рр. XIX ст. Національна академія наук України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. «Стилос», Київ 2003.

Když čtu romantické básničky slovanské i neslovanské, vždy si uvědomím jednu pravdu, s kterou se svěžuji jen poskrovnu: největším básníkem evropského romantismu byl Karel Hynek Mácha. Zní to poněkud šovinisticky, když si uvědomíme, že jistě nestál u zrodu tohoto směru, který je jakoby věčně živý, že jeho pozice mezi Byronem, Shelleyem, Puškinem, Mickiewiczem a dalšími koryfeji není záviděníhodná; víme, že s básníkem, s nímž bývá často srovnáván – France Prešernem – se opil v Lublani, tedy Laibachu. Ale to je na básnickou velikost málo. Zdrženlivost ve vztahu k Máchovi je u mě dána tím, že si uvědomuji nebezpečí, že budu pokládán za nemírného vlastence nebo ještě za něco horšího – také je tu obava nepřesného, hyperbolizovaného vidění. Jeho velikost však vidím – podle mě nezpochybnitelně – v zřetězení metafor a oxymor. Tam je jádro jeho poezie, tedy v proslulém třetím a čtvrtém zpěvu, zde je Mácha básník par excellence, který překonal limity poetiky romantismu a dokonce i ranou evropskou modernu: nikoli nadarmo se k němu hlásili surrealisté (ještě více však k jeho prozaické *Krkonošské pouti*, přímo erbovnímu dflu českého surrealismu, takto ho jako moderního básníka chápal V. Nezval, ale také básník a výtvarník J. Kolář). Byl to zcela jistě první český moderní básník a jeden z mála moderních evropských básníků 19. století v rámci romantismu, k němuž se hlásil svými příběhy, svou legendou, snad dokonce jediný. Škoda, že si toho více nepovšiml lvovský ukrajinista Jevhen Nachlik ve svém fundamentálním díle o trojici slovanských romantiků... (Jevhen Nachlik: Dolja. Los. Sud'ba. L'viv 2003).

Nám Čechům je vždy milé, když se Máchou zabývají cizinci a cizí slavisté – u Angličanů byl vždy středem pozornosti (sám jsem poznal několik anglických studentů-bohemistů, kteří s ním zkřídili své překladatelské kopy) a moderní překlad Edith Pargeterové to dokládá mimo veškerou pochybnost: je to snad poetologicky nejlepší překlad *Máje* vůbec, jenž má naději dostat se do povědomí anglických čtenářů jako živý, neboť vychází z hlubin anglické básnické tradice.

Ukrajinský bohémista Ihor Melnyčenko se pokusil v sympatickém gestu o celistvé uchopení tohoto básníka a do značné míry se mu to podařilo. Autor je na výši podstatné části máchologické literatury, umí o Máchovi říci, že byl předchůdcem moderny, surrealismu a hlavně ho dovedně srovnává s jinými zjevy české literatury, i když něco z relevantní české sekundární literatury mu přece jen uniklo.

Na prvním místě stojí poněkud tajemný fenomén českého národního obrození před Máchou. Mácha je tu tedy jaksi automaticky zcela v duchu vytvořivší se tradice pokládán za kontroverzní jev, resp. za novou fázi národněobrozeneckého procesu – vychází se ovšem ze známého dobového odmítnutí básníka a jeho pozdější adorace májovci a generací kosmopolitní. Na druhém místě stojí podstata evropského romantismu a jeho české větve. Mácha je tu viděn jako český byronista, ale i jako svěbytný básník – tato část práce si však žádala hlubšího poetologického vhledu. Jádrem je tzv. interní komparatistika, tj. srovnávací medailonky typu Mácha a Čelakovský, resp. Erben, Tyl, Frič a Sabina. Za velmi dobrou pokládám kapitolu o formově stylové struktuře Máchovy poezie (s. 117 n.); škoda, že není dotažena do konce, resp. není přece jen hlubší ve smyslu versologickém a poetologickém. Pro Čecha, jenž se této tematice speciálně nevěnoval, je objevná i závěrečná kapitola o ukrajinské recepci Máchovy postavy a jeho díla.

Jakýmsi vyvrcholením sui generis je pak autorův překlad Máje, podle mého soudu v podstatě zdařilý. Jeho podoba by si ovšem zasloužila samostatného rozboru, ale rámcově říkám, že jsou zde místa, kde lze sledovat jisté ztráty překladu ve srovnání s originálem, bohužel právě tam, kde jde skutečně o Máchu jako básníka, tedy tam, kde jde o důvod, proč je Mácha považován za velkého – a to je škoda. Myslím tím právě na oxymora v metaforickém zřetězení ve významu uprchlého „dětinství“. Jako příklad bez nároku na hlubší hodnocení uvádím úryvek z původního českého vydání (v pravopisu z roku 1836) a ukrajinský překlad:

I w smutném zraku mém dvě wřelé slzy stály,
 Co giskry w gezeru, po mé si twáři hrály;
 Neb můg též krásný wěk, dětinstwj mého wěk
 Daleko odnesl diwoký času wztek.
 Dalekoť geho sen, umrlý gako stjn,
 Obraz co bjlych měst u wody stopen kljn,
 Takt' gako zemřelých myšlenka poslednj,
 Tak gako gméno gich, pradáwných bogů hluk,
 Dáwná sewernj zář, wyhaslé swětlo s nj,
 Zbortěné harfy tón, ztrhané strůny zwuk,
 Zašlého wěku děg, umřelé hwězdy swit,
 Zašlé bludice pauť, mrtwé milenky cit,
 Zapomenutý hrob, wěčnosti skleslý byt,
 Wyhasla ohně kauť, slitého zwonu hlas,
 Mrtwé labutě zpěw, ztraceny lidstwa rág,
 To dětinsky můg wěk
 Nyněgšj ale čas
 ginoštwj mého – ge, co tato báseň, mág.
 Wečernj gako mág we lůně pustých skal;
 Na twáři lehký smjch, hluboký w srdci žal.

Журливо сльози на очах моїх постали,
 мов іскри в озері, обличчям вигравали;
 безжурний вік, мого дитинства вік
 його далеко зніс часу страшний потік.
Далеко сон його, давно вже мертвий він,
 картини білих міст води заповнив плин,
немов остання думка у померлих,
 мов їх ім'я, боїв прадавніх шум,
тьмяніють зорі, мов побляклі перли,
струна розірвана, розбитий арфи глум,
 минулих чин віків, зорі змертвілий світ,
шлях манівця, коханця перший літ,
забута смерть і небуття зниклий слід,
вогнів, що згасли, дим, величних дзвонів глас,
 спів лебедя, що вмер, и зниклий людства рай,
 то мій дитячий вік. Теперішній же час
 моєї юності – мов ця поема, май.
 Вечірній наче май на лоні гір високих;
 сміх на лиці легкий, на серці жаль глибокий.

Nazval bych tento jev táním či rozplýváním oxymóronovo-metaforického řetězce – jeho ostrost a kontrastnost nezadržitelně mizí: příslušná nejvýraznější místa jsme podtrhli. Někdy jde o nepřesnosti, jinde o slabší kompenzaci, resp. syntaktické oslabování původního účinku, likvidaci kondenzovaného výrazu (vedlejší věty místo větných členů); oslabení přichází také jako důsledek použití obecnější substantiva, něčeho nekonkrétního, abstraktního: snad právě tím se Mácha od romantiků nejvýrazněji liší. Genialita Máchovy poezie je právě v její bytostné konkrétnosti, to je ostatně jádro veškeré moderní poezie... Někde jde o úplné nepochopení originálu; je tomu tak i v jiných místech – Máchův jazyk je z dnešního hlediska i pro Čecha nezvyklý, natož pro cizince (to se týká například nepochopení významu verše „slitého zvonu hlas“).

Cesta k Máchovi jako ke každému velkému básníkovi je dlouhá, ale marné volání to v žádném případě není. Autor tak znalý češtiny a její básnické tradice by se však měl umět vyhnout nepřesnostem při přepisu českého textu, zejména kvantit: jako Češi můžeme mnoho odpustit, ale celkově jistý perfekcionismus v případě tak závažné knihy, jakou je monografie o Máchovi z pera Ihora Melnyčenko, je na místě.

Více komparatistiky, méně uzavřenosti K. H. Máchy do českého literárního prostoru, více nečeské sekundární literatury, včetně jiné slovanštiny, ale také anglické a německé by práci prospělo. I tak je však Melnyčenkova monografie solidním příspěvkem k poznávání básníka i části česko-ukrajinských literárních vztahů.

Ivo Pospíšil